

“Gente Ruthenus, natione Polonus” и “святом историческом посланничестве собиранія Земли Русской”. Доказано, что этнический катализатор политической мобилизации использовали различные политические круги, с одной стороны, для политизации этничности (он определял специфику этногрупповой динамики), а с другой, – для направления социального протеста в русло межэтнической борьбы.

Ключевые слова: межэтническое взаимодействие, исторические мифы, этнические националисты, этнические акторы, Галиция.

The article substantiates the thesis that the Habsburg absolutist control system in advance deprived ethnic groups Galicia political subjectivity, because the relationship of the individual and the state in ethnic aspects define religion. Found that ethnic and linguistic differences have gained political significance in the middle of the XIX century. When ethnic ideology has begun to emphasize the identity of the individual ethnolnational, their cultures and languages. The emphasis was on national values, ethnic interests, security etc. The rapid spread of their elements contributed literary works that have played a significant role in the formation of ethnic values. Found that the consequence of this was the launch of the controversy concerning the formulation of national programs and national myths, in particular the “Tyrolese East”, “Gente Ruthenus, natione Polonus” and “Holy mission of the historic gathering of the Russian land”. Proved that ethnic political mobilization catalyst used various political circles, on the one side, to the politicization of ethnicity (he defined specificity etno-group dynamics), and the second side – for the direction of social protest in the direction of inter-ethnic struggle.

Keywords: interethnic interaction, historical myths, ethnic nationalism, ethnic actors, Galychyna.

УДК 94(474)
ББК 63.3 (4 Укр)

Микола Вітенко

ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ СТАНИСЛАВОВА В ПЕРІОД ІСНУВАННЯ ЗУНР

У статті автор пропонує розглянути щоденне життя та побут жителів міста Станиславів у період існування Західно-Української Народної Республіки. Особлива увага приділяється таким питанням, як організація самоурядування, забезпечення функціонування комунального господарства, охорони правопорядку, охорони здоров'я городян, особливості забезпечення жителів міста продовольством, одягом, взуттям, паливом, іншими предметами першої необхідності.

Ключові слова: повсякденне життя, Галичина, Західно-Українська Народна Республіка, Станиславів, побут городян.

Українська історична наука нині активно шукає нові шляхи й методи для активного висвітлення соціально-економічної історії своєї країни та народу. Саме тому в останнє десятиліття доволі активно розвивається т. зв. “історія повсякденності”. Вона розглядає минуле крізь призму життя пересічних громадян, їхнього щоденного побуту, справ, проблем і потреб. Вивчення локально виокремленого в просторі й часі буденного життя простих людей, розуміння їхніх відчуттів, прагнень, фантазій, сумнівів, спогадів про минуле й передбачень майбутнього дозволяє залучити нові історичні джерела, по-новому звернути увагу на вже відомі матеріали – насамперед спогади, мемуари, особисте листування. Загалом повсякденна історія дає змогу зовсім по-іншому трактувати історичне минуле, суттєво змінює уявлення сучасників про цінності та пріоритети попередніх поколінь. Водночас вона, завдяки переходу від макро- до мікрорівня вивчення минулого, доволі ефективно викриває численні історичні міфи, набуває прагматичного й прогностичного характеру, дозволяє виробити інструкції поведінки індивідів у критичних ситуаціях, таких як війна, стихійне лихо, епідемія тощо, із чітко визначеною цінністю – збереження життя й здоров'я людини, індивіда.

В умовах утвердження української державності особливо актуальне вивчення досвіду розбудови Української держави в 1917–1923 рр. Тут є одразу кілька українських державних утворень, що привертають увагу науковців. Для нас цікавою є історія Західно-Української Народної Республіки. Саме ця держава та її населення можуть слугувати прикладом утвердження правових відносин, збереження законності й правопо-

рядку, певної соціальної стабільності. Для ЗУНР не були притаманні антисемітські погроми, анархія, отаманщина, авторитаризм та інші негативні явища молодих держав Центральної й Східної Європи першої половини ХХ ст. Як демонструють джерела, у ЗУНР вистачало проблем, однак український уряд доволі ефективно з ними боровся.

Ураховуючи актуальність проблеми, у статті ставилася мета розкрити головні особливості повсякденного життя населення в умовах української революції на прикладі міста Станиславів.

Хронологічні рамки статті охоплюють 1 листопада 1918 р. – 25 травня 1919 р. Нижня межа – день, коли в Станиславові відбулося встановлення української влади, а верхня межа – це час, коли військові підрозділи Української галицької армії залишили місто й воно перейшло під владу II Речі Посполитої.

Серед завдань, які ставив автор, варто виокремити такі:

1) з'ясувати основні проблеми, з якими зіштовхнулися мешканці Станиславова в листопаді 1918 – травні 1919 рр.;

2) показати шляхи вирішення жителями міста головних питань життєзабезпечення.

Проблема повсякдення Станиславова досі не була предметом окремого вивчення. Деякі її аспекти розкрито в низці видань серії “Мое місто”. Насамперед це стосується збірника документів і матеріалів “Станиславів у часи Західно-Української Народної Республіки” [21], а також авторських досліджень С.Адамовича “Станиславів у часи лихоліть Великої війни (1914–1918 рр.)” [7] і П.Арсенича “Станиславів – столиця ЗУНР” [9]. Питання побуту населення ЗУНР фігурувало у ґрунтовних дослідженнях “Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Історія” [14] і “Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Ілюстрована історія” [15]. Побіжно його торкалися у своїх дослідженнях В.Великочий, М.Кугутяк, М.Литвин і К.Науменко, С.Макарчук, О.Павлишин [10; 16; 17; 18; 20].

Серед робіт, у яких ґрунтовно висвітлюється повсякденне життя Станиславова в період існування ЗУНР, виділяються спогади М.Гуцуляка, Д.Дорошенка й А.Чайковського [8; 11; 12; 23]. Із неопублікованих джерел варто виокремити фонд 636 Державного архіву Івано-Франківської області, у якому зібрано унікальну колекцію оповісток, оголошень і розпоряджень повітової української національної ради, міського магістрату, міського господарського уряду, військового коменданта Станиславова, повітової харчової управи, повітового шкільного інспекторату для мешканців міста [5; 6].

Повсякдення Станиславова визначалося в листопаді 1918 – травні 1919 рр. кількома факторами. Одні з них склалися впродовж століть, інші ж були стихійними. Насамперед Станиславів був багатонаціональним містом. У ньому проживали євреї, поляки, українці, вірмени, росіяни та представники інших національностей. Усього в місті мешкало понад 30 тисяч жителів (включно з передмістями Княгинин, Княгинин-колонія та ін.). З них, за даними 1914 р., – 5 600 українці (18,4%), понад 9 000 – поляки (29,7%), понад 15 000 – євреї (49%). До 1921 р. населення міста зменшилося на 15,4%. За підрахунками С.Адамовича, за станом на 3 вересня 1916 р. у Станиславові налічувалося 26 тисяч жителів. З них 4 тисячі – чоловіки, 10,5 тисячі – жінки, 11,5 тисячі – діти [7, с.46]. На момент проголошення ЗУНР і на час, коли Станиславів став її столицею, демографічна ситуація в місті, очевидно, зазнавала помітних змін, які, на жаль, сьогодні дослідити поки що неможливо.

У цілому повсякденне життя міста в період існування ЗУНР визначалося важкими наслідками Першої світової війни, адже Станиславів кілька разів переходив із рук у руки. Окремі національні та релігійні групи городян піддавалися гонінням, дискримінації воюючих країн. Так, російська армія піддавала гонінням єврейську та німецьку громади міста, обмежувала діяльність українців і поляків. Австрійська адміністрація переслідувала українців. Загалом військові дії, а також політика Австро-Угорщини та Російської імперії сприяли загостренню міжнаціональних відносин у місті, суттєво погір-

шували соціально-економічний розвиток міста. Низка будівель була зруйнована в результаті бойових дій. Воюючі армії займалися реквізиціями продовольства, худоби, коней у населення, непоодинокими були випадки мародерства та ін. До кінця Першої світової війни в Станиславові відчувалися значні труднощі з продовольством. Його хронічно не вистачало, ціни на ринку перевищували довоєнні в кілька разів. Не вистачало ячменю, пшениці, борошна, цукру. У багатьох родинах панував постійний голод. Були випадки спухання від голоду. Не вистачало одягу, взуття. У Станиславові фіксувалися випадки смерті від тифу (плямистого та черевного), коклюшу. Особливо складна ситуація була серед дітей. Існували й інші проблеми – функціонування систем життєзабезпечення міста – водогону, громадського транспорту, зв'язку, залізниці, ринків тощо. Більшість цих питань перебували у віданні Повітової Станиславівської Національної Ради. Від українців у ній були д-р Янович, Л.Бачинський, суддя Кульчицький, проф. А.Чайковський. Раду було засновано 31 жовтня 1918 р. Уже наступного дня вона перейняла всю владу в Станиславові й сприяла створенню нової міської адміністрації. Безпосередньо Листопадовий зрив у Станиславові здійснював 20 полк австрійської армії та 58 полк піхоти (складався на 90% з українців, командував ним чех Лаєр) [8, с.113].

Майже одразу (8 листопада 1918 р.) у місті було запроваджено комендантську годину [5, арк.9]. Виникла проблема з інтернованими польськими офіцерами, що були в Станиславівському гарнізоні чи проїжджали через Станиславів. Їх інтернували в казарму Діброва. Польські офіцери перебували там на самозабезпеченні. Більшість з них незабаром, скориставшись слабкістю української правоохоронної та судової систем, під різними приводами змогли втекти на території, контрольовані польською владою, і влилися до польської армії [13, с.380].

Лише 24 листопада 1918 р. за розпорядженням військового коменданта Олексія Гаванського в Станиславові було запроваджено надзвичайний стан. Було заборонено проводити масові мітинги, маніфестації, демонстрації, громадські зібрання, вільно носити зброю мешканцям міста. Усі громадські заклади повинні закритися до 7 години вечора, оголошувалися крайні терміни для здачі незареєстрованої вогнепальної зброї. За носіння незареєстрованої зброї на вулицях міста передбачалося покарання у вигляді розстрілу. Справи про пограбування, підпали, убивства, завдання шкоди залізниці, телеграфам і телефонам, заклики до бунтів, заворушень, шпигунство, крадіжки військового майна, поширення панічних чуток мали розслідуватися військовим судом і каралися досить жорстко [5, арк.23].

Оскільки українське державотворення відбувалося в умовах розгортання польсько-української війни, влада насамперед намагалася проводити мобілізацію лояльних громадян до Української галицької армії, налагодити її постачання зброєю, боеприпасами, амуніцією, продовольством і фуражем. Саме тому в Станиславові одразу було взято на облік усю наявну зброю, склалися списки військовозобов'язаних [5, арк.29]. Побоюючись соціальних заворушень, пропольських збройних виступів, українська адміністрація вживала негайних заходів щодо зміцнення свого становища.

До кінця листопада 1918 р. було взято на облік усі матеріальні й людські ресурси міста, складено повний перелік крамниць, що займалися продажем нафти й нафтопродуктів, хліба, м'яса. Також було проведено повний облік житлового фонду міста, установлено всіх власників житла, що здавали його в оренду. Дещо згодом, у березні-квітні 1919 р., було здійснено повний перепис населення міста й поставлено його на облік в органах Державної військової поліції [6, арк.16]. Усі іногородні громадяни вже з листопада мали ставати на облік до поліції одразу після прибуття в місто.

Варто підкреслити, що уряд ЗУНР, адміністрація Станиславова вживали всіх можливих на той час заходів, щоб ослабити соціальну напругу в місті, надати продовольчу, матеріальну допомогу нужденним, ефективно боротися зі злочинністю, епідемічними хворобами, стихійними лихами, промисловими аваріями, ворожими диверсія-

ми та саботажами. Адміністративна, соціальна, економічна політика української влади знаходила якщо не підтримку то розуміння значної кількості жителів Станиславова. Зокрема, для боротьби зі спекуляцією були встановлені фіксовані ціни на товари першої необхідності, запроваджені продовольчі та промислові карточки. Їхнім власникам певна кількість товару мала продаватися за чітко визначеними цінами. Порушників такої карткової системи негайно карали. Фіксовані ціни встановлювалися після узгодження позицій влади, продавців, представників релігійних організацій і національних громад. Водночас у місті, за спогадами сучасників, активно розвивався чорний ринок. Ціни на ньому часто в десятки разів перевищували запропоновані урядом. Команда міста Станиславів також стежила за прибиранням міста, проведенням ремонтних робіт, вимагала встановлення на будинках табличок із назвами вулиць українською мовою тощо [6, арк.14–19].

Адміністрація міста була мішана – 9 українців, 3 поляки, 3 євреї, 1 німець. Змішаний склад керівництва міста мав кілька причин. По-перше, українці становили меншість населення Станиславова й, відповідно, не могли монополізувати владу. По-друге, серед українців надзвичайно гостро стояла проблема кадрів. Молодій українській владі катастрофічно не вистачало фахівців у цілій низці сфер життя. Серед українців Станиславова був чи не найнижчий рівень грамотності, порівнюючи його з іншими національними громадами. Найгостріше це відчувалося на залізниці, де більшість працівників були польської національності й упродовж усього періоду існування ЗУНР всіляко бойкотували її заходи. Загалом понад 1 000 польських залізничників страйкували майже весь період існування ЗУНР [21, с.18]. Становище намагалися виправити, найнявши на залізницю працівників з Української Народної Республіки. Однак повністю ліквідувати кадровий голод на залізниці так і не вдалося. Схожа ситуація була з організацією роботи міського водогону, електростанції тощо [21, с.63].

Особливо показовою була ситуація зі Станиславівським військовим гарнізоном. Як не парадоксально, але Листопадовий зрив у місті здійснювали українці, очолювані онімеченим чехом Лаєром. Він же деякий час був військовим комендантом, оскільки офіцерів-українців у місті на початку листопада 1918 р. не було. Лише згодом військову комендатуру очолив Олексій Гаванський. Варто підкреслити, що військові коменданти змінювалися в місті ледь не щомісяця. Серед них були Рожанковський, Гарабач, М.Гошко та інші. Великі кадрові ротації відбувалися й на інших посадах. А.Чайковський, який приїздив кілька разів до Станиславова, був вражений частими кадровими перестановками, непрофесійністю окремих посадовців, ситуаціями, коли одна й та ж особа очолювала одразу три міністерства в уряді ЗУНР і не встигала дати ладу жодному; частими змінами керівників державного секретаріату міста [23, с.207–209].

Налагодження життєдіяльності міста вимагало певної кваліфікації. Для потреб Станиславова на тиждень було необхідно 1 500 пудів пшеничного борошна, 1 500 пудів хліба, 1 500 пудів круп, 400 пудів цукру, 20 пудів чаю, 20 пудів дріжджів, 1 500 пудів різних жирів, 400 пудів солі, 20 свиней [1, арк.30]. Окрім того, Станиславів потребував на тиждень 500 пудів гасу для освітлення і значної кількості палива (дров і вугілля). Продовольство закуповувалося в селян навколишніх сіл і в сусідніх повітах. Після проголошення злуки УНР і ЗУНР на деякий час було налагоджено постачання продуктів міста з Наддніпрянщини. Зокрема, до Станиславова регулярно направлялися вагони з пшеничним і житнім борошном, іншим продовольством [15, с.475–476].

Джерел прибутків для влади міста було не так уже й багато. Насамперед бюджет міста поповнювався за рахунок податків, якими обкладалися промислові підприємства, ремісничі майстерні, торгові крамниці, власники житла, що здавалося в оренду. Бюджет поповнювався також за рахунок штрафів, конфіскацій майна в злочинців, противників української влади, а також за рахунок реквізицій. Питання реквізицій сьогодні є маловивчене. Відомо, що українська адміністрація кілька разів удавалася до реквізицій

для потреб армії білизни, взуття та інших особистих речей. Реквізиції здійснювалися за певну грошову компенсацію, яка, однак, була значно нижчою за ціни чорного ринку. Наприклад, згідно з оголошенням Державного Секретаріату від 20 березня 1919 р., кожен мешканець міста без різниці національності мав здати спеціальній комісії одну пару взуття (черевики або чоботи) і один комплект білизни (сорочку, підштанки, шкарпетки або онучі) у стані, придатнім до вжитку [6, арк.24].

Міський магістрат намагався зберегти певні соціальні норми. Для жителів Станиславова було запроваджено карткову систему, за якою 1 хлібина продавалася за 1 корону (на чорному ринку за 13, а білого за 26 корон), 1 літр нафти за державними цінами продавався за 1 корону 44 сотики [6, арк.19], 1 державна хлібина продавалася 1 особі за списками 1 раз на тиждень, 1 кг солонини коштував 32 корони, свинячого м'яса – 6 корон, 1 кг яловичини – 10 корон. Усі ці продукти можна було придбати за наявності продуктових карточок. Вартість праці була порівняно малою. Дорослий чоловік, виконуючи некваліфіковану важку роботу, за день міг заробити 1 корону. Солдати УГА теж отримували на день 1 корону, а ті, хто перебував безпосередньо на фронті, – більше [21, с.19].

Українська влада намагалася також регламентувати ціну оренди житла. Скажімо, згідно з розпорядженням магістрату від 5 січня 1919 р., визначалися такі розцінки за оренду житла для українських солдатів та офіцерів: оренда 1 кімнати на місяць коштувала 60 корон, оренда 2 кімнат – 120 корон, а оренда 2 кімнат разом із кухнею – 140 корон [6, арк.11].

Щоб вижити, частина населення міста займалася сільським господарством. Зокрема, у Станиславові налічувалося близько 300 голів великої рогатої худоби, понад 150 свиней, більше 100 коней-вагозовів. Жителі міста засівали частину земельних угідь вівсом, пшеницею, ячменем, житом, горохом, просом, картоплею. Загальну площу оброблюваних сільськогосподарських угідь у Станиславові в 1918–1919 рр. установити сьогодні складно. Відомо, що понад 50% земель, які оброблялися до початку Першої світової війни мешканцями міста, у ході військових дій перетворилися на бойові позиції воюючих армій, були заміновані й, відповідно, з тих чи інших причин виведені із сільськогосподарського користування. Весною 1919 р. частину земельних угідь не обробляли через відсутність посівного матеріалу [2, арк.51; 3, арк.134; 4, арк.84].

Нестача зерна змусила Державний Секретаріат ЗУНР 11 квітня 1919 р. видати розпорядження про випікання хліба з додаванням у борошно щонайменше 25% картоплі чи інших складників. Ціни на картоплю на чорному ринку на початку лютого 1919 р. сягали 500 корон за 50-кілограмовий мішок, 80 корон за кілограм сала, 30–35 корон за буханку хліба, 8–12 корон за 1 літр молока. Загалом купівельна спроможність населення впродовж листопада 1918 – травня 1919 рр. суттєво знизилася. Ціни зросли в 10–15 разів, на м'ясо взагалі у 20 разів [15, с.476, 478].

У Станиславові налічувалася велика кількість дітей-сиріт, інвалідів, безхатченків, людей старшого віку, які втратили своїх рідних, представників інших соціально незахищених категорій. Українська влада намагалася забезпечити їх безкоштовним харчуванням. Значну активність тут проявляли різноманітні релігійні та благодійні організації – представники греко-католицьких, римо-католицьких, протестантських церков, монастирів, єврейських релігійних громад. Особливо героїчно поводитися жінки. Українки, польки, єврейки, німкені об'єднувалися для допомоги нужденним, приготування для них обідів, ремонту одягу тощо [20, с.132].

Однією з перших у місті було створено Окружну телеграфічну агенцію, а також Українське пресове бюро, налагоджено випуск газети “Станиславівський голос”, часопису Повітової Української Національної Ради. У Станиславові функціонували пошта, телефон і телеграф. Скористатися ними могли всі мешканці міста після здійснення оплати й отримання дозволу військового коменданта. Останній момент різко зменшував кількість осіб, що могли скористатися послугами державного зв'язку [6, арк.22].

Складною була ситуація з функціонуванням шкіл, закладів охорони здоров'я, харитативних установ тощо. Українська влада не мала змоги активно їх підтримувати й тому заохочувала приватну ініціативу, активно приймала допомогу різних релігійних і благодійних організацій.

Чи не найбільш активно в Станиславові розвивався український театр. У місті було кілька місцевих і приїжджих театральних труп, що майже щодня давали вистави з репертуару українських та європейських класиків. Приміщення театру імені Монюшки використовувалося також для оголошення різноманітних рефератів на політичні й історичні проблеми.

Радикальних змін зазнавала демографічна ситуація. До Станиславова наприкінці 1918 р. – у перших числах січня 1919 р. переїхали уряд і парламент Західно-Української Народної Республіки. За короткий проміжок часу (до двох тижнів) місто різко набуло українського характеру. Багато державних чиновників були приїжджими зі Львова, Тернополя, Стрия, Дрогобича, інших міст Галичини. У цей час велися переговори про злуку Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки. Станиславів відвідували офіційні делегації урядів УНР, Франції, Італії. За словами Д.Дорошенка, місто стрімко наповнювалося різношерстою публікою з Наддніпрянської України, біженцями з прифронтової смуги, різноманітними авантюристами, злочинцями, “козацькими отаманами” тощо [12, с.442–443]. Місцеві мешканці були часто шоковані поведінкою приїжджих, їхнім прагненням до розкоші, богемного способу життя. А.Чайковський вважав, що коли б вдалося хоча б частину “публіки”, що засідала в кав'ярнях Станиславова, розкидаючи великі грошові купюри, шукаючи випивки й “дівчат”, відправити на польсько-український фронт, то ЗУНР удалося б урятувати. Натомість поведінка приїжджих деморалізувала місцеве українське населення, негативно впливала на його взаємини з місцевою польською та єврейською громадами [23, с.220–221].

Серйозною проблемою для Станиславова стали масові переміщення через місто колишніх солдатів російської армії, що поверталися взимку 1918 – весною 1919 рр. з австрійського полону додому. Вони їхали залізницею, на відкритих возах. Виснажені голодом, часто гинули просто на вулицях, у придорожніх ровах. Місцева адміністрація створювала загони добровольців для поховання тіл у спільних ямах. Для живих влаштували спеціальні харчові та санітарні пункти. За різними оцінками, через Станиславів лише в листопаді 1918 р. щоденно проїжджало 50–60 тисяч колишніх військовополонених. Деморалізовані колишні солдати нерідко вдавалися до розбоїв, грабежів і насильства. З дезертирів, міської бідноти нерідко формувалися злочинні угруповання, що нападали на садиби заможних городян і під виглядом реквізицій забирали одяг і харчі [15, с.478].

У цілому взаємини між різними національними громадами Станиславова склалися непросто. Установлення української влади місцеві поляки сприйняли вкрай негативно. Найбільш активно проти ЗУНР виступали польські залізничники. Вони готувалися прийняти польських легіонерів. Вороже становище зайняла й більша частина місцевої польської інтелігенції та молоді. Загалом частими стали випадки саботажу, поширення панічних чуток, антиукраїнських закликів, листівок. Були спроби формування польських збройних загонів. Водночас польська громада в особах д-ра Юркевича, графа Дзедушицького, посла парламенту Рауха, директора Пілецького та єврейська громада в особах д-ра Ландаву, д-ра Лявфера, д-ра Зусмана постійно контактували з українською повітовою радою. Намагалися не допустити відкритого міжнаціонального протистояння [21, с.104].

Єврейська громада міста підпорядковувалася кагалу, де домінувала родина Гальпернів. Вона розглядала кагал як свій домен. В окремих випадках вона змушена була узгоджувати свої позиції з родиною Горовіців. Ці єврейські родини представляли єврейську громаду в міській раді, контролювали збір податків. Євреї традиційно займали-

ся торгівлею, ремеслами. Серед них було чимало адвокатів, лікарів, інженерів, державних чиновників. Бойові дії Першої світової, а згодом українсько-польської воєн консолідували єврейську громаду, змушували шукати шляхи порозуміння з іншими національними громадами. Насамперед вона лояльно поставилася до нової української влади. Єврейські підприємці й комерсанти були змушені повернути всі гроші, які вони брали в кредит в українських спілках ощадності в попередні роки. Добровільно погоджувалися на своєчасну сплату податків. Євреї побоювалися агресивно налаштованого польського суспільства, погромів, які вже на той час відбувалися у Львові, інших містах Галичини, зайнятих польськими військами. Тому вони були за нову владу. Євреї Станиславова почувалися не зовсім упевненими й домагалися створення власної міліції. Вона була неозброєна, займалася патрулюванням біля синагог, єврейських будівель, фабрик, ремісничих майстерень. Вони піддавалися нападам і різноманітним провокаціям. Уже 1 листопада 1918 р. було вбито одного єврейського міліціонера, 18-річного Мойсея Раухмана. Схожі провокації мали місце й пізніше [22, с.207].

Щоденний одяг, взуття, оздоблення осель жителів міста впродовж періоду існування ЗУНР майже не зазнали відчутних змін порівняно з попередніми періодами. Жителі Станиславова намагалися дотримуватися західноєвропейських зразків. Одяг міщан еволюціонував у рамках європейського міського костюма й не мав чітко виражених етнічних особливостей. Гардероб заможних верств був наповнений виробами з тонких фабричних полотен. Існував поділ на робочий, вечірній і парадний (“візитний”) одяг. В умовах військових дій набули поширення різні види повсякденних ватяних піджаків, коротких пальт. Серед кольорової гами переважали темні та сірі відтінки. Багато мешканців прикрашали одяг синьо-жовтими стяжками чи стрічками. Серед предметів домашнього вжитку намітилася тенденція до їхнього спрощення [15, с.475].

25 травня 1919 р. у неділю Станиславів зайняли польські війська. І повсякдення його жителів знову зазнало суттєвих змін. Однак це тема для майбутніх досліджень.

Загалом, підсумовуючи нашу невелику розвідку, підкреслимо, що ми виокремили лише основні проблеми, з якими стикалося населення Станиславова. Визначальними факторами для їхнього життя видалися проблеми, породжені лихоліттями й труднощами Першої світової війни та польсько-української війни 1918–1919 рр. Станиславів стикався з нестачею продуктів харчування, дорожнечею товарів першої необхідності, з поширенням інфекційних захворювань, великими переміщеннями населення. Міська адміністрація була змушена боротися з матеріальними нестатками, голодом серед нижчих прошарків населення, надавати допомогу дітям-сиротам, безпритульним, калікам. Суттєву допомогу владі в її соціальній політиці надавали релігійні організації. У цілому можна стверджувати, що попри наявність нечисленних випадків убивств і пограбувань окремих жителів міста українська влада загалом контролювала ситуацію в Станиславові й, у межах можливого, намагалася забезпечити існування його жителів усім необхідним без різниці щодо їхньої національної, соціальної чи релігійної належності. На відносну стабільність міста впливав його столичний статус, віддаленість театру військових дій, а також відносно мала чисельність населення.

1. Державний архів Івано-Франківської області (Держархів Івано-Франківської обл.), ф. 528, оп. 1, спр. 43.
2. Держархів Івано-Франківської обл., ф. 528, оп. 1, спр. 36.
3. Там само, спр. 51.
4. Там само, ф. 541, оп. 1, спр. 2.
5. Там само, ф. 636, оп. 1, спр. 8.
6. Там само, спр. 9.
7. Адамович С. Станиславів у часи Великої війни (1914–1918 рр.) / Сергій Васильович Адамович. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2013. – 80 с.
8. Альманах Станиславівської землі : збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини / ред.-упоряд. М. Климишин. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1985. – Т. 2. – 960 с.
9. Арсенич П. Станиславів – столиця ЗУНР / П. Арсенич. – Івано-Франківськ, 1993. – 53 с.

10. Великочий В. Джерела до вивчення державного будівництва в ЗУНР: (До 85-ліття ЗУНР) / В. Великочий. – Івано-Франківськ : Плай, 2003. – 278 с.
11. Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України: зі спогадами і життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину / М. Гуцуляк. – К. : Либідь, 1993. – 408 с.
12. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє-минуле (1914–1920) / Дмитро Дорошенко. – Мюнхен, 1969. – 544 с.
13. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 : Листопадова революція. Проголошення ЗУНР / уклад. О. Карпенко, К. Мицан. – Івано-Франківськ, 2001. – С. 379–381.
14. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Історія / відп. ред. О. Карпенко. – Івано-Франківськ : Сіверсія, 2001. – 628 с.
15. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Ілюстрована історія. – Львів ; Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2008. – 524 с.
16. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії / М. Кугутяк. – Івано-Франківськ, 1993. – С. 134–152.
17. Литвин М. Р. Історія ЗУНР / М. Р. Литвин, К. Є. Науменко. – Львів : Олір, 1995. – 368 с.
18. Макарчук С. А. Українська Республіка галичан: нариси про ЗУНР / С. А. Макарчук. – Л. : Світ, 1997. – 192 с.
19. Монолатій І. Разом, але майже окремо. Взаємодія етнополітичних акторів на західноукраїнських землях у 1867–1914 рр. / Іван Сергійович Монолатій. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. – 736 с.
20. Павлишин О. Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис / Олег Павлишин. – Львів : Манускрипт-Львів, 2013. – 400 с.
21. Станиславів у часи Західно-Української Народної Республіки. Документальні свідчення, спогади, оголошення, накази революційної доби / упоряд. І. Монолатій. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2008. – 176 с.
22. Цегельський Л. Від легенд до правди: спомини про події в Україні, зв'язані з Першим листопадом 1918 р. / Л. Цегельський. – Нью Йорк ; Філадельфія : Булава, 1960. – 320 с.
23. Чайковський А. Чорні рядки. Мої спомини за час від 1 листопада 1918 р. до 13 травня 1919 р. / Андрій Чайковський // Спогади. Листи. Дослідження : у 3 т. / А. Чайковський ; [голов. упоряд., ред. Б. Якимович]. – Львів, 2002. – Т. 1. – С. 207–229.

В предложенной статье автор рассматривает повседневную жизнь и быт населения города Станиславова во время существования Западно-Украинской Народной Республики. Особое внимание отведено таким вопросам, как организация местного самоуправления, функционирование коммунального хозяйства, охрана правопорядка, охрана здоровья горожан, особенности обеспечения жителей города продовольствием, одеждой, обувью, топливом, другими предметами первой необходимости.

Ключевые слова: повседневная жизнь, Галиция, Западно-Украинская Народная Республика, Станиславов, быт горожан.

In this article the author proposes to consider the daily life and the life of residents in the period of Stanislaw West Ukrainian People's Republic. Special attention is given to issues such as the organization samouryaduvannya, the functioning of public utilities, law enforcement, health of citizens, especially providing residents with food, clothing, footwear, fuel and other essentials.

Keywords: daily life, Galicia, the West Ukrainian People's Republic, Stanislaw, life of citizens.

УДК 94:329.7(092)(477) “1905/1920”

ББК ТЗ (4 Укр) 5/6

Світлана Іваницька

“НОВА УКРАЇНА” РЕВОЛЮЦІЙНОЇ ДОБИ В ПУБЛІЦИСТИЦІ ОЛЕКСАНДРА САЛІКОВСЬКОГО

У центрі уваги автора статті – публіцистичний доробок літератора, редактора, громадсько-політичного діяча Олександра Холмича Саліковського (1866–1925). Мета дослідження – розглянути головні етапи його редакторської й публіцистичної діяльності в громадсько-політичному контексті доби й проаналізувати бачення ним основних проблем української політики й націєтворення в 1912–1917 рр., революційний період і в еміграції. Найбільш вагомим в аналізованих текстах є висновок Саліковського про те, що лише міцна національна держава може реально захистити духовні, економічні й геополітичні інтереси українського народу.

Ключові слова: Олександр Саліковський, публіцистика, Українська партія соціалістів-федералістів, нація, народ, українська державність.